

A KORAI FELKELÉSEK (SHAYS, WHISKEY, FRIES, BURR) ÉS AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK EGYES VÉDELMI JOGI INTÉZMÉNYEINEK A KIALAKULÁSA

KELEMEN ROLAND

Az MTA-ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport (ELKH) blogja

A SZERZŐ:

DR. KELEMEN ROLAND

A SZÉCHENYI ISTVÁN EGYETEM
JOGTÖRTÉNETI TANSZÉKÉNEK
ADJUNKTUSA

KELEMENR85@GMAIL.COM

2022. december 5.

Az Egyesült Államok alkotmányának I. cikk 8. § 15. bekezdése

a Kongresszus hatáskörébe utalja a milícia igénybevételével kapcsolatos rendelkezéseket „az *Unió törvényeinek végrehajtására, felkelés elfojtására és ellenesleges támadások visszaverése céljából*.”¹ E helyzetek jól elkülöníthető terepnumát jelentik az államot fenyegető veszélyeknek. Két esetkör különíthető el, a „törvényeinek végrehajtására” fordulat széleskörű értelmezése lehetőséget biztosít arra, hogy olyan helyzetben is fellépjen a legitim hatalom, amikor a szövetségi törvényhozás által megalkotott törvényes rend kereteit veszélyeztetik vagy támadják. Míg a „felkelés elfojtása” fordulat egyértelműen az alkotmányos rendet megdönteni óhajtó cselekmények letörésére irányuló intézkedések megtételére jogosítja fel a szövetségi szerveket. Ugyanezen szakasz 14-dik bekezdése úgy rendelkezik,

hogy „a szárazföldi és tengeri haderők irányításának és szervezésének szabályozására”² szintén a Kongresszusnak van hatásköre. Lényegében tehát a haderővel kapcsolatos jogalkotás – beleértve azon esetek meghatározását és keretek kijelölését, amikor a haderő alkalmazható – a Kongresszust illeti meg.

A függetlenségi háborút követő évtizedekben az állami vagy szövetségi kormányok hat alkalommal küldtek katonai csapatokat lázadás leverésére és erre mindig felhatalmazást kértek a törvényhozástól.³ Az első ilyen alkalommal, az 1786-os Shays felkelés során a massachusettsi kormányzó, James Bowdoin arra utasította az állami milíciát, hogy kizárólag a polgári tisztviselők parancsára járjon el. Így az állami rendészeti szervek szövetségi katonai segítséggel állították helyre a rendet.⁴ Ez az eljárás precedenst teremtett és

később mind a tagállami, mind pedig a szövetségi gyakorlat ezt követte.

Már a Shays lázadás világossá tette, hogy szövetségi szintű megoldásra volna

szükség, de a végső lökést az 1791-ben szesz italokra kivetett jövedéki adó miatt kirobbant Whiskey lázadás adta meg. A nyugati határmenti farmerek, akiknek már az indián támadások is megnehezítették az életüket, 1791 júliusában a Redstone-erődben tartott gyűléssel megkezdtek a szervezett ellenállást. Megtagadták az adó befizetését, sőt több esetben rátámadtak az adószedőkre, néhol azokat kátrányba és tollba forgatták. Ez a felkelés futótűzként terjedt, ezért Washington elnök 1792-ben proklamációt adott ki, mégha egyértelmű is volt, hogy békés úton a kérdés már nem volt rendezhető.⁵ A hatályos alkotmányos rendelkezések alapján a Kongresszusnak kellett lépnie, hogy a fiatal államalakulat fennmaradjon. A törvényhozás 1792. május 2-án elfogadta a First Militia Act-et. E törvény többek között felhatalmazást adott az elnöknek arra, hogy a különböző állami milíciákat behívja, ha bármely államban olyan mértékű összeesküvés alakul ki, amelyet a helyi rendes, polgári szervek nem tudnak kezelni.⁶ Emellett szintén 1792-ben a Kongresszus megalkotta a Civil Disturbance Regulation-t, ami lehetővé tette, hogy a marshal felkérje a haderőt a rendfenntartás érdekében.⁷ Tehát a First Militia Act és a Civil Disturbance Regulation lehetővé tette, hogy az elnök mind a milíciát, mind pedig a szövetségi

katonai szerveket igénybe vegye a közrendet súlyosan támadó belső ellenállások, lázadások elleni fellépésre.

A Whiskey lázadás leverésére a környező államokból körülbelül

13 ezer fős milícia vonult fel Washington elnökkel. Tényleges csatára végül nem került sor, azonban közel százötven lázadót tartóztattak le; végül legtöbbjüket bizonyítékok hiányában szabadon engedték. Csupán két főt ítélték el lázadásért, majd később ők is kegyelemben részesültek. Washington élt a felhatalmazással, de láthatóan ez nem eredményezett túlhatalmat, így az 1792-es törvény ezen elnöki hatáskörét az 1795-ös Militia Act állandósította.⁸

A következő évek történései közül kettőt érdemes kiemelni. Előbb

John Adams elnöksége idején a szintén adóterhek miatt kiobbant Fries felkelést (1799), ahol több száz farmer fogott fegyvert John Fries vezetésével. Fries végül elfogták és árulásért halálra ítélték, de 1800-ban Adams elnöktől kegyelmet kapott.⁹ A második a Jefferson elnöksége alatti Burr-felkelés. Aaron Burr, Jefferson alelnöke első elnöksége alatt (1801-1805), állítólagosan, a nemzetközi kapcsolatokat is felhasználva és amerikai ültetvényesek, politikusok és a hadsereg egyes tisztjeinek

támogatásával külön államot kívánt létrehozni az Egyesült Államok délnyugati részén. Ezért Thomas Jefferson parancsára 1807 februárjában letartóztatták. Az akciót Wilkinson tábornok hajtotta végre. Burr a hazaárulás vádjára alól felmentették.¹⁰

Utóbbi események fényében világossá vált, hogy az ilyen esetekre

vonatkozó elnöki jogköröket egyértelműsíteni kell. Így a Kongresszus 1807-ben elfogadta az Insurrection Act-et, mely törvénybe iktatta az ekkorra kiforrott gyakorlatot. Ezzel bár nem tették lehetővé a bírósági habeas corpus határozatok elnöki általi felfüggesztését és a martial law elrendelését, de rögzítették, hogyha felkelés vagy a törvények végrehajtásának akadályozása történik, akkor az Egyesült Államok elnöke jogszerűen felhasználhatja a tagállami milíciákat, illetve jogában áll az Egyesült Államok szárazföldi és tengeri haderejét szükséges mértékig igénybe venni. Mindezek során a törvényes kereteket az elnöknek is be kell tartania, vagyis az Insurrection Act érintetlenül hagyta a katonaság polgári hatalomnak való alárendelését.¹¹

Az 1807-es Insurrection Act későbbi módosításai révén kiemelkedő jelentőségre tett szert. Az 1861-es változtatása

lehetővé tette, hogy az Egyesült Államok kormányának tekintélye ellenni lázadás esetében a tagállami akarat ellenére is alkalmazza az elnök, ami a polgárháborút követő helyreállítás közrendészeti alapjává vált. Az 1871-es kiegészítés célja eredetileg a színesbőrű állampolgárok Ku Klux Klánnal szembeni védelmét volt hivatott biztosítani, azonban annak általánosabb megfogalmazása lehetővé tette a 14. alkotmánykiegészítés szerinti egyenlőségvédelmi klauzula szavatolását, amely majd a polgárjogi aktivizmus idején, az 1960-as évektől a szegregáció felszámolása során nyert kiemelt jelentőséget. Szintén ez a törvény szolgált a 2001. szeptember 11-e után megerősödő belső katonai fellépés alapjául is.¹²

Hivatkozások:

- 1 Amerikai Egyesült Államok Alkotmánya, I. cikk, 8. § 15. bekezdés.
- 2 Amerikai Egyesült Államok Alkotmánya, I. cikk, 8. § 14. bekezdés.
- 3 Shays felkelés (1786-87); Whiskey-felkelés (1791-94); Fries-felkelés (1799-1800), Muskogee állam (1799-1803); Burr-összeesküvés (1806-07); 1811-es Német partvidéki felkelés.
- 4 Dennison, George M.: Martial Law: The Development of a Theory of Emergency Powers, 1776-1861. The American Journal of Legal History, 1974/1. szám, 55-56. p.
- 5 Hogeland, William: The Whiskey Rebellion – George Washington, Alexander Hamilton, and the Frontier Rebels Who Challenged

America's Newfound Sovereignty. New York, Simon&Schuster Paperbacks, 2006.

⁶ Militia Acts of 1792.

⁷ Engdahl, David E.: The New Civil Disturbance Regulations: The Threat of Military The New Civil Disturbance Regulations: The Threat of Military Intervention Intervention, Indiana Law Journal, 1974/4. szám, 583-590. p.

⁸ Militia Act of 1795.

⁹ Longley, Robert: What Happened During the Fries Rebellion of 1799? The Last of Three American Tax Revolts. ThoughtCo. 2020.

¹⁰ Stewart, David O.: American Emperor – Aaron Burr's Challenge to Jefferson's America, New York, Simon & Schuster Paperbacks, 2011.

¹¹ Insurrection Act of 1807.

¹² Bank, William C.: Providing „Supplemental Security – The Insurrection Act and the Military Role in Responding to Domestic Crises. Journal of National Security Law & Policy, 2009/1. szám, 42. p.

Képek elérhetősége:

1. oldal: George Washington milíciát vezet a whiskey-lázadás megállítására. <https://allthatsinteresting.com/whiskey-rebellion> 2022. 12. 04.
2. oldal: Egy 1791-es rajz, amely két farmert ábrázol, amint egy adószedőt üldöznek az akasztófára. (Whiskey lázadás)
Forrás: <https://allthatsinteresting.com/whiskey-rebellion> 2022. 12. 04.